

MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik Ölçeklerinin Ölçüt Geçerliği Açısından Değerlendirilmesi

Dr. Sait ULUÇ¹

Özet / Abstract

Amaç: Yenilenen MMPI'nin (MMPI-2) İçerik Ölçeklerinin psikometrik özellikleri ve içerik alanları açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, MMPI-2'nin Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik Ölçeklerinin iç tutarlılığının (Cronbach Alfa) ve ölçüt geçerliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden 196 lisans öğrencisi çalışmaya gönüllü olarak katılmıştır (s = 196; 122 kadın, 74 erkek). Katılımcıların yaş aralığı 19–24, ortalaması 21.06, standart sapması 1.43 tür. Ölçüt geçerliği değerlendirilirken, Depresyon İçerik Ölçeği için Beck Depresyon Envanteri (BDE), Kaygı İçerik Ölçeği için Beck Anksiyete Envanteri (BAE), Öfke İçerik Ölçeği için ise Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) yordayıcı olarak kullanılmıştır.

Bulgular: İç tutarlılık katsayıları MMPI-2 Depresyon için $\alpha = .82$; MMPI-2 Kaygı için $\alpha = .73$ ve MMPI-2 Öfke için $\alpha = .72$ olarak hesaplanmıştır. Regresyon analizi sonuçları, MMPI-2 DEP'nin depresyon ile ilişkili varyansın % 48.6'sını; MMPI-2 ANK'nin kaygı ile ilişkili varyansın % 37.5'ini ve MMPI-2 ANG'in öfke ile ilgili varyansın % 51.1'ini yordadığı belirlenmiştir.

Sonuç: Çalışmanın sonuçları MMPI-2 depresyon, kaygı ve öfke içerik ölçeklerinin araştırma ve klinik uygulama için uygun iç tutarlılık katsayılarına sahip olduğunu göstermektedir. Ölçüt geçerliğine ilişkin analizler, üç ölçekte yeterli ölçüt geçerliğine sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: MMPI-2, Depresyon, Kaygı, Öfke

SUMMARY: Examination of Criterion Related Validity of MMPI-2 Depression, Anxiety and Anger Content Scales

Objective: Examination of psychometrical properties and content areas of revised MMPI's (MMPI-2) Content Scales is required. In this study, the criterion related validity of MMPI-2 (Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2) Depression, Anxiety and Anger Content Scales was examined using conceptually relevant scales: Beck Depression Inventory (BDI), Beck Anxiety Inventory (BAI) and The State Trait Anger Scale (STAS).

Method: MMPI-2 Depression, Anxiety and Anger Content Scales, BDI, BAI and STAS were administered to sample of 196 Middle East Technical University students (n= 196; 122 women, 74 men). Regression analyses were performed to determine if these conceptually relevant scales contributed significantly beyond the content scales. MMPI-2 Depression Content Scale was compared with BDI, MMPI-2 Anxiety Scale was compared with BAI and MMPI-2 Anger Content Scale was compared with STAS.

Results: Internal Consistency for MMPI-2 Depression Content Scale ($\alpha = .82$), for MMPI-2 Anxiety Content Scale ($\alpha = .73$) and for MMPI-2 Anger Content Scale ($\alpha = .72$) was obtained. Criterion validity was demonstrated both men and women for the three content scales analyzed.

Conclusion: The finding indicate that (1)MMPI-2 Depression Content Scale aims to provide information about general level of depression, (2) MMPI-2 Anxiety Content Scale aims to assess subjective anxiety rather than somatic anxiety and (3) MMPI-2 Anger Content Scale may give information about acting out potential. The finding also provide further evidence that three content scales aid interpretation of MMPI-2 scores by contributing additional information beyond the clinical scales.

Key Words: MMPI-2, Depression, Anxiety, Anger

TeşekkürYazar Notu: Bu çalışmaya katkılarından dolayı Sn. Prof. Dr. Işık Savaşır ve Prof. Dr. İhsan Dağ'a teşekkür ederim.

¹Psikolog., Hacettepe Ü Psikoloji Bl., Ankara.

Dr. Sait Uluç, e-posta: psysait@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

MMPI (Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri) Hathaway ve McKinley (1940) tarafından rutin değerlendirilme için geliştirilmiş bir kendini değerlendirme aracıdır. MMPI geliştirilirken, hastanın kişilik özelliklerini ve topluma uyum becerilerini tek bir testle ölçebilmek hedeflenmiştir (Erol 1982). Gerçekten de, süre gelen klinik uygulamalar, görüşme ve gözlemlerle desteklendiğinde MMPI'nin etkin ve güvenilir bir psikodiagnostik sınıflama ölçüğü olduğunu kanıtlamıştır (Graham 1993). Ölçeğin Türkiye standardizasyonu Savaşır (1981) tarafından gerçekleştirilmiştir. Erol'un (1982) geniş bir hasta örneklemini üzerinde yapmış olduğu çalışma, MMPI'nin Türkiye'deki normal ve psikiyatrik sorunları olan yetişkinleri ayırt etmek için uygun bir araç olduğunu göstermiştir.

MMPI ölçekleri geliştirilirken yanıt anahtarları görgül yaklaşımla hazırlanmıştır (Hathaway ve McKinley 1940). Başka bir ifadeyle, klinik ölçekler normal ve klinik gruba uygulanmış ve tanıli hastaları (örneğin, depresyon) normallerden en iyi ayırt eden maddeler seçilmiştir. Bir maddenin hangi klinik ölçeğin altında yer alacağını belirleyen ölçüt maddenin içeriğinden çok ayırt edici gücü olmuştur. Dolayısıyla, MMPI'nin standart ölçekleri madde içerikleri açısından oldukça heterojendir. Belli bir klinik ölçekte, birbirinden farklı madde birleşimlerini işaretleyerek aynı ham puan toplamına erişmek mümkündür. Bu nedenle, klinik ölçeklerdeki yükselmelere anlam verebilmek için hasta tarafından işaretlenen maddelerin tek tek değerlendirilmesi sıklıkla başvurulan yararlı bir yöntemdir. MMPI'nin kullanımı yaygınlaştıkça, araştırmacılar ve uygulamacılar profillerin yorumlanmasında madde içeriklerinin önemini daha iyi fark etmeye başlamışlardır. Gerek genel madde havuzu gerekse bağımsız klinik ölçekler üzerinde yapılan sistematik analizler sonucu, MMPI protokollerinin yorumlanmasına önemli katkılar sağlayan alt madde grupları oluşturulmuştur (örneğin, Comrey 1957, Graham ve ark. 1971). İçerik ölçekleri olarak adlandırılan bu madde grupları oluşturulurken iki farklı yöntem kullanılmıştır: (1) istatistiksel bir yöntem olan faktör analizi (ör, Haris ve Lingo 1955, 1968) ya da (2) belirlenen içerik sınıflamalarına maddelerin uzmanlar tarafından rasyonel olarak atanması yöntemi (ör, Wiggins 1969). Orijinal MMPI için Haris-Lingo İçerik Alt-Ölçekleri ve Wiggins İçerik Ölçekleri en çok kabul gören ve yaygın olarak kullanılanlardır (Graham 1993).

Norm grubunu güncellemek ve uygulamada fark edilen sorunları gidermek amacıyla orijinal MMPI yenilenerek MMPI-2 oluşturulmuştur. Yenileme sürecinde

orijinal MMPI ve MMPI-2 arasındaki süreklilik korunmaya çalışılmış, ancak çok sayıda madde yeniden yazılmış ya da ölçekten çıkarılmıştır (Graham 1993). Bu yeni düzenlemeler çerçevesinde içerik ölçeklerinin yeterliliği sorgulanır hale gelmiştir. Dolayısıyla, MMPI-2'nin madde havuzunu temel alan yeni bir içerik değerlendirmesini gerekmiştir. MMPI-2'nin Türk Kültürüne uyarlama çalışmaları Şavaşır ve Çulha (1996) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Test-tekrar test ve ölçüt geçerliğine ilişkin psikometrik çalışmalar Bozkurt (2001) tarafından yapılmıştır. Ancak, MMPI-2'nin Türkçe Kullanım Kılavuzu henüz yayınlanmamıştır. MMPI-2 Türk örneklemelerinde araştırma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Demir ve ark. (2002), alkol bağımlılarının MMPI-2'ye yansıyan patolojik özelliklerini değerlendirmişlerdir. MMPI-2'nin alkol ve madde bağımlılığı ile ilgili Mac Andrew Alkolizm (MAC-R), Bağımlılık Potansiyeli (BP), ve Bağımlılık Kabullenme (BK) alt ölçeklerinin ölçüt bağımlı geçerlik, iç-tutarlılık ve tanısallık özellikleri araştırılmıştır (Demir ve ark. 2002). Yıldırım ve ark. (2005) MMPI-2'yi Bipolar Bozukluğu olan hastalar ve kontrol grubunun kişilik profillerini karşılaştırmak için kullanmışlardır. MMPI-2'nin İçerik ölçeklerinin Türkçe Formunu içeren başka bir çalışmaya rastlanmamıştır.

MMPI-2 İçerik Ölçekleri, Butcher ve ark. (1990) tarafından yenilenen ölçeğin içerik boyutunu değerlendirmek amacıyla ve birbirini izleyen 3 aşamada geliştirilmiştir. İlk aşamada, rasyonel olarak belirlenmiş ve ayrıntılı olarak tanımlanmış 22 içerik sınıflaması oluşturulmuş, 3 klinik psikologdan MMPI-2 maddelerinden uygun olanları bu içerik sınıflamalarına atamaları istenmiştir. Bu aşamada değerlendirmeciler arası tutarlılık temel alınmıştır. İkinci aşamada ölçeklerin iç tutarlığı, faktör yapıları ve madde toplam korelasyonları incelenmiştir. Kabul edilemeyecek kadar düşük iç tutarlılık gösteren ölçekler elenmiş ve birden fazla ölçekle yüksek korelasyon gösteren maddeler dışarıda bırakılmıştır. Son aşamada, elde edilen içerik ölçeklerini oluşturan maddelerin tanımlanan içeriğe ne ölçüde uygun oldukları yeniden değerlendirilmiştir. Ölçek tanımına tam olarak oturmayan maddeler ölçek toplam puanıyla yüksek bir ilişki gösterse bile ölçeklerden çıkarılmışlardır. Ölçek geliştirme çalışmasının sonunda 15 içerik ölçeğine ulaşılmıştır: MMPI-2'nin içerik boyutunu temsil eden 15 ölçeğe ait isimlendirmeler, madde sayıları ve temsil ettikleri öngörülen belirti ya da özelliklerin tanımı Ek 1'de verilmiştir.

MMPI-2'nin norm grubunu oluşturan kadınlar ve erkeklerden toplanan veriler İçerik Ölçeklerine ait ham puanların T-puanı dönüştürme tablosunu elde etmek için kullanılmıştır (Butcher ve ark. 1990). Bu işlem ara-

cılığı ile İçerik Ölçekleri ve Klinik Ölçekler aynı metrik sisteme dönüştürülmüştür. Böylece, İçerik Ölçeklerinin birbirleriyle ve Klinik Ölçeklerle karşılaştırabilmesine olanak sağlanmıştır. Test-tekrar test sonuçları İçerik Ölçeklerinin güvenilirliğinin, Klinik Ölçeklerin güvenilirliğinden daha yüksek olduğuna işaret etmektedir (Graham, 1993). Sınırlı sayıdaki geçerlik çalışmaları MMPI-2 İçerik Ölçeklerinin değerlendirdikleri sorun alanlarını doğrulukla ölçtüğüne işaret etmektedir (Butcher ve ark. 1990, Ben-Porath ve ark. 1991, Schill ve Wang 1990).

MMPI uygulamalarındaki genel eğilim çizilen kişilik profilindeki yükselmeleri temel alarak yordamaların yapılması yönündedir. Profil değerlendirmeleri çok değerli bilgiler sağlamaktadır. Ancak, İçerik Ölçeklerinin yeterince çalışılmamış olması MMPI'dan sağlanabilecek maksimum yararı azaltmaktadır. Profil değerlendirmesine ek olarak İçerik Ölçeklerinin de kullanılması, belirtilerin şiddetinin ve ifade şeklinin belirlenmesinde ve tedavi sonuçlarının değerlendirilmesinde önemli katkılar sağlama potansiyeline sahiptir. Ayrıca, İçerik Ölçekleri normal örneklerle yapılan araştırmalarda kullanılacak kısa ve yanıtlaması kolay ölçekler olma potansiyeline de sahiptir. Ancak, MMPI-2 İçerik Ölçeklerinin, ölçmeyi hedefledikleri içerik alanlarını ne ölçüde yansıttıklarının sınanması gerekmektedir. Bu araştırma MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik Ölçeklerinin ölçmeyi hedefledikleri sorun alanlarını ne ölçüde yansıttıklarını değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke ölçek puanlarının, güvenilir ölçüm araçları olan Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beck Anksiyete Envanteri (BAE) ve Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) ile olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın MMPI-2 İçerik Ölçeklerinin klinik ve klinik dışı kullanımının yaygınlaşmasına önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Bu çalışmaya 196 üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır ($s= 196$; 122 kadın, 74 erkek). Katılımcıların yaş aralığı 19–24, ortalaması 21.06, standart sapması 1.43 tür. Çalışmada 105 2. sınıf, 91 3. sınıf öğrencisi yer almıştır. Tek ölçüm yapılmış ve katılımcıların tamamı tüm testleri almışlardır.

Veri toplama araçları

MMPI-2 Kaygı (ANK) İçerik Ölçeği: Kaygı ve gerginlik duygularını; konsantrasyon ve uyku sorunlarını;

karar almada yaşanan güçlükler ve günlük yaşam sorumlulukları konusunda yaşanan aşırı sıkıntıları değerlendiren 23 madde içerir (Graham 1993).

MMPI-2 Depresyon (DEP) İçerik Ölçeği: Sıkıntı, çökkünlük ve çaresizlik duygularını; ilgi azlığını; ölüm ve intihar düşünceleriyle uğraşmaları değerlendiren 33 madde içerir (Graham 1993).

MMPI-2 Öfke (ANG) İçerik Ölçeği: Öfke ve düşmanlık duygularının ortaya çıkış sıklığı ve ifade edildiği şekliyle ilişkili 16 madde içerir. (Graham, 1993).

Beck Depresyon Envanteri (BDE): 21 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Her maddeden 0 ile 3 arası puan alınmaktadır, en yüksek puan 63 tür. Depresyonda gözlenen somatik, duygusal, bilişsel ve motivasyonel belirtilerin derecesini objektif olarak ölçmektedir (Savaşır ve Şahin 1997). Türkçeye uyarlaması Hisli (1988) tarafından yapılmıştır. İki yarım test güvenilirlik katsayısı .74 (Hisli 1989); MMPI-D ölçeği ile arasındaki ölçüt geçerliliği .63 tür (Hisli 1988).

Beck Anksiyete Envanteri (BAE): 21 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Her maddeden 0 ile 3 arası puan alınmaktadır, en yüksek puan 63 tür. Bireyin yaşadığı kaygı belirtilerinin sıklığını belirlemeyi hedefler (Savaşır ve Şahin 1997). Türkçe uyarlaması Ulusoy (1993) tarafından yapılmıştır. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .57, iç tutarlılık katsayısı .92 olarak belirlenmiştir (Savaşır ve Şahin 1997). Faktör analizi sonuçları subjektif ve somatik kaygı olmak üzere iki alt boyut içerdiğini göstermiştir.

Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ): Öfke duygusunun şiddetini ve ifade edildiği şeklini ölçmeye yönelik bir kendini değerlendirme ölçeğidir (Savaşır ve Şahin 1997). 10 madde Sürekli Öfke, 10 madde Durumluk Öfke ve 24 madde Öfke İfade Tarzı olmak üzere toplam 44 maddeden oluşmaktadır. Öfke İfade Tarzı, Kontrol altına alınmış öfke, Dışa vurulan öfke ve İçte tutulan öfke olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten her biri bir boyutu temsil eden 5 ayrı puan elde edilmektedir. Bu çalışmada Durumluk Öfke Boyutu kullanılmamıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Özer (1994) tarafından yapılmıştır. Ölçek boyutlarının İç tutarlılık katsayıları .62 ile .84 arasında değişmektedir.

Desen ve prosedür

Bu çalışma MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik ölçeklerinin Ölçüt geçerliğini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Depresyon İçerik Ölçeği için Beck Depresyon Envanteri (BDE), Kaygı İçerik Ölçeği için

TABLO 1. MMPI-2 İçerik Ölçekleri ve BDE, BKE, SÖÖTÖ'nin Ortalama ve Standart Sapma Puanları.

	Genel		Kadın		Erkek	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
MMPI-2 DEP	11.09	6.28	11.35	6.29	10.64	6.34
MMPI-2 ANK	10.28	4.30	10.93	4.33	9.23	4.07
MMPI-2 ANG	8.60	3.22	8.74	3.06	8.34	3.49
BDE	13.13	8.27	13.51	7.33	12.57	9.68
BKE	17.50	11.94	18.52	12.30	15.79	11.27
Sürekli öfke	23.47	5.67	23.98	5.68	22.62	5.62

MMPI-2 DEP: MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeği; MMPI-2 ANK: MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeği; MMPI-2 ANG: MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeği; BDE: Beck Depresyon Envanteri; BKE: Beck Anksiyete Envanteri; Sürekli Öfke: Sürekli Öfke Alt Ölçeği.

Beck Anksiyete Envanteri (BAE), Öfke İçerik Ölçeği için ise Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) yordayıcı olarak kullanılmıştır. MMPI-2 içerik ölçeklerini oluşturan toplam 72 madde ve BDE, BAE, SÖÖTÖ Ölçekleri katılımcılara grup uygulaması olarak sunulmuştur. MMPI-2'nin üç içerik ölçeğini oluşturan maddeler tek form oluşturacak şekilde seçkisiz olarak sıralanmıştır. Diğer üç ölçek ayrı formlar halinde halin de korunmuştur. Envanterler her bir gönüllü katılımcı grubuna tek oturumda uygulanmıştır.

BULGULAR

Görgül çalışmalar, MMPI-2 ölçümlerinde cinsiyete bağlı farklılıklar olduğuna işaret etmektedir (Schinka ve ark. 1998; Barthlow ve ark. 1999). Bu nedenle analizler kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı yapılmıştır. Analizlerde MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik Ölçeklerinden elde edilen ham puanlar kullanılmıştır. MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik Ölçekleri ve BDE, BAE ve Sürekli Öfke için ortalama puanlar ve standart sapma değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

MMPI-2 İçerik Ölçeklerinin İç Tutarlılığı

Analizlerin ilk aşamasında MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke içerik ölçeklerinin iç tutarlılığı değerlendirilmiştir. MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeği için madde analizi 33 madde üzerinden yapılmıştır. MMPI-2 Depresyon İçerik ölçeğinin genel tutarlılığı $\alpha = .82$, kadınlar için $\alpha = .83$, erkekler için $\alpha = .84$ olarak hesaplanmıştır.

23 maddelik MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeğinin genel tutarlılığı $\alpha = .73$ olarak hesaplanmıştır. Her iki cinsiyet içinde $\alpha = .73$ olarak belirlenmiştir. "Birçoklarından daha sinirli sayılıyorum. (223)" ve "Kalbimin hızlı çarptığını he-

men hemen hiç hissetmem ve çok seyrek nefesim tıkanır. (208)" maddelerinin ölçek toplam puanıyla ters yönde korelasyon gösterdiği belirlenmiştir. Bu maddeler çıkarıldığında ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = .77$ 'ye yükselmektedir. Orijinal ölçeğin bütünlüğünü bozmamak amacıyla ilerleyen analizlerde maddeler korunmuştur.

MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeğinin genel tutarlılığı $\alpha = .72$, kadınlar için $\alpha = .70$, erkekler için $\alpha = .76$ olarak hesaplanmıştır. Ölçek puanıyla korelasyonu olmayan "Beni acele ettirenlere kızarım. (461)" ölçekten çıkarıldığında iç tutarlılığın $\alpha = .74$ 'e yükseldiği belirlenmiştir. Orijinal ölçeğin bütünlüğünü bozmamak amacıyla ilerleyen analizlerde bu madde korunmuştur. Analiz sonuçları MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik Ölçeklerinin iç tutarlılığının gerek araştırma gerekse de klinik değerlendirme amacıyla kullanılabilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Ölçüt geçerliği

Bu çalışmada üç içerik ölçeğinin ölçüt geçerliğini test etmek için regresyon analizi kullanılmıştır. MMPI-2 İçerik Ölçeklerinin kriter ölçümlerle karşılaştırılmasında regresyon analizi sıklıkla tercih edilen yöntemdir (örneğin, Ben-Porath, Butcher ve Graham 1991; Clark 1996; Barthlow, Graham, Ben-Porath, ve McNulty 1999; Scheibe ve ark. 2001). Regresyon analizlerine ek olarak, ölçeklerin kendi aralarındaki ilişkileri bütünlük içinde görebilmek için bir korelasyon tablosu hazırlanmıştır. Korelasyon analizleri Tablo 2'te verilmiştir.

Analiz sonuçları, MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeği ile Beck Depresyon Envanteri arasında yüksek düzeyde, pozitif ve bir ilişki olduğunu ($N=196$, $r=.71$, $p<.000$); MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeği ile Subjektif Kaygı ($N=188$, $r=.61$, $p<.000$) ve Somatik Kaygı ($N=188$,

TABLO 2. Ölçeklerin Kendi Aralarındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Analizi Sonuçları.

	BDE	Subkay	Somkay	SÖ	Öfke içte	Öfke dışta	Öfke kontrol	MMPI-2 DEP	MMPI-2 ANK
MMPI-2 DEP	,71*	,53*	,38	,18	,28*	,22	-,21	-	-
MMPI-2 ANK	,58*	,61*	,42*	,33	,27	,21	-,23	,62*	-
MMPI-2 ANG	,34*	,41	,34	,57*	,21	,63*	-,52*	,28*	,29*

MMPI-2 DEP: MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeği; MMPI-2 ANK: MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeği; MMPI-2 ANG: MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeği; BDE:Beck Depresyon Envanteri; Subkay: Subjektif Kaygı; Somkay:Somatik Kaygı; SÖ: Sürekli Öfke Alt Ölçeği.
* p<.000.

$r=.42$, $p<.000$) arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeği ile Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler belirlenmiştir: Sürekli Öfke Alt Ölçeği ile orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ($N=182$, $r=.57$, $p<.000$); Dışa vurulan öfke ile orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ($N=182$, $r=.63$, $p<.000$); Kontrol altına alınmış öfke ile orta düzeyde, negatif ve anlamlı ($N=182$, $r=-.52$, $p<.000$). MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeği ile İçte tutulan öfke arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Kriter ölçümlerinin MMPI-2 İçerik Ölçeklerini ne ölçüde yordaya bildiğini belirlemek için regresyon analizleri kullanılmıştır. Örneklemin tamamı için BDE puanlarının, MMPI-2 Depresyon ölçeğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu belirlenmiştir [$N=196$, $R^2=.486$, $F=181.6$, $p<.000$]. BDE'nin MMPI-2 Depresyon ölçeği puanlarına ilişkin toplam varyansın %48.6'sını açıkladığı hesaplanmıştır. Analiz sonuçları BDE puanlarının, her iki cinsiyet içinde MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeğinden elde edilen puanların anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir [erkek: $N=74$, $R^2=.506$, $F=71.81$, $p<.000$; kadın: $N=122$, $R^2=.487$, $F=112.86$, $p<.000$]. MMPI-2 Depresyon ölçeği puanlarına ilişkin toplam varyansın kadınlar için %48.2'sinin ve erkekler için %49.9'unun BDE puanı ile açıklandığı hesaplanmıştır. MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeğine ilişkin doğ-

rusal regresyon analizi sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

BAE'nin kaygının bedensel belirtilerini tarayan "Somatik Kaygı" ve bilişsel boyutunu tarayan "Subjektif Kaygı" olmak üzere 2 boyutu vardır. BAE'nin alt boyutlarının MMPI-2 ANK ölçeği aracılığıyla değerlendirilen kaygı üzerindeki yordayıcı gücü hiyerarşik regresyon analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Analiz sonuçları BAE'nin, MMPI-2 Kaygı puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir [$N=188$, $R^2=.375$, $F=111.40$, $p<.000$]. Subjektif Kaygı ve Somatik Kaygı birlikte, MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeğindeki toplam varyansın %37.5'ini açıklamaktadır. Cinsiyet farkı göz önünde bulundurulduğunda BAE'nin erkekler için kadınlara göre görece olarak daha iyi bir yordayıcı olduğu gözlenmiştir [erkek: $N=71$, $R^2=.450$, $F=54.536$, $p<.000$; kadın: $N=117$, $R^2=.332$, $F=56.983$, $p<.000$]. BAE erkekler için toplam varyansın %45'ini; kadınlar için toplam varyansın %33.2'sini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, Subjektif Kaygı puanlarının MMPI-2 kaygı puanını yordama gücü somatik kaygıdan görece olarak daha yüksektir. Regresyon katsayılarının anlamlılığın ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde sadece subjektif kaygının MMPI-2 kaygı puanlarını yordayabildiği görülmektedir. Somatik kaygının anlamlı bir yordama gücüne sahip ol-

TABLO 3. MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeğinin İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.

Ölçüt	Yordayıcı	R	R ²	R ² _{adj}	F	sd	P
Kadın							
MMPI-2 DEP	BDE	.698	.487	.482	112.86	1	.000
Erkek							
MMPI-2 DEP	BDE	.712	.506	.499	71.81	1	.000
Genel							
MMPI-2 DEP	BDE	.697	.486	.483	181.61	1	.000

MMPI-2 DEP: MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeği.

TABLO 4. MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeğinin İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	B	Standart Hata _B	B	T	p	İkili r	Kısmi r
Kadın							
Sabit	7.441	.598	-	12.389	.000		
Subkay	.368	.064	.642	5.737	.000	.572	.436
Somkay	-.073	.086	-.094	-.844	.400	.377	-.078
R=.576	R ² =.332	F ₍₁₋₁₁₇₎ =56.983		p=.000			
Erkek							
Sabit	5.286	.654	-	8.082	.000		
Subkay	.522	.101	.798	5.150	.000	.664	.530
Somkay	-.122	.115	-.164	-1.056	.295	.486	-.127
R=.671	R ² =.450	F ₍₁₋₇₁₎ =54.536		p=.000			
Genel							
Sabit	6.557	.445	-	14.729	.000		
Subkay	.413	.054	.683	7.701	.000	.609	.490
Somkay	-.075	.069	-.097	-1.097	.274	.421	-.080
R=.612	R ² =.375	F ₍₁₋₁₈₈₎ =111.40		p=.000			

Subkay: Subjektif Kaygı; Somkay: Somatik Kaygı.

madığı belirlenmiştir. Analiz sonuçları, her iki cinsiyet içinde benzer bir önem ve anlamlılık örüntüsünün geçerli olduğu göstermiştir. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) ve t-testlerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

MMPI-2 öfke ölçeğinin ölçüt geçerliliğini test etmek için SÖÖTÖ kullanılmıştır. SÖÖTÖ toplam puanları, öfkenin düzeyini gösteren “sürekli öfke”, öfkenin ifade ediliş tarzını gösteren “öfke-dışta”, “öfke-içte” ve öfkenin kontrol edilebilirlik düzeyini yansıtan “öfke-kontrol” olmak üzere 4 alt ölçeğin puanlarının toplamıyla elde edilmektedir (Savaşır ve Şahin 1997). Her bir boyutun MMPI-2 Öfke İçerik ölçeği puanlarını yordama gücü hiyerarşik regresyon analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

SÖÖTÖ tüm alt ölçekleri birlikte ele alındığında, MMPI-2 Öfke içerik ölçeğinden elde edilen puanların anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir [N=182, R²=.506, F=71.81, p<.000]. SÖÖTÖ'nün tamamı MMPI-2 Öfke ölçeğindeki toplam varyansın %51.1'ni açıklamaktadır. Cinsiyet farkı göz önünde bulundurulduğunda SÖÖTÖ'nün erkekler için kadınlara göre görece olarak daha iyi bir yordayıcı olduğu gözlenmiştir [erkek: N=66, R²=.506, F=71.81, p<.000; kadın: N=116, R²=.487, F=112.86, p<.000]. SÖÖTÖ kadınlar

için toplam varyansın %48.7'sini; erkekler için toplam varyansın %55.8'ini açıklamaktadır. Örneklem tamamı söz konusu olduğunda standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin MMPI-2 Öfke Ölçeği üzerindeki görece önem sırası: “öfke-dışta”, “öfke-kontrol”, “sürekli öfke” ve “öfke-içte”dir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları değerlendirildiğinde SÖÖTÖ'nün tüm boyutlarının MMPI-2 Öfke içerik ölçeğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Analiz sonuçları, her iki cinsiyet içinde aynı önem ve anlamlılık örüntüsünün geçerli olduğu göstermiştir. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) ve t-testlerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

TARTIŞMA

Çalışmanın sonuçları MMPI-2 Depresyon, Kaygı ve Öfke İçerik Ölçeklerinin araştırma ve klinik uygulama için uygun iç tutarlılık katsayılarına ($\alpha >.70$) sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışma çerçevesinde elde edilen iç tutarlılık değerlerinin Butcher ve arkadaşlarının (1990) orijinal çalışmalarında elde ettikleri değerlerle oldukça paralel olduğu gözlenmiştir. İki farklı örneklem grubundan elde edilen iç tutarlılık değerlerinin oldukça yakın olması ölçeklerin kültürler arası geçerliğinin de yüksek olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Aşağıda iki

TABLO 5. MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeğinin İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	B	Standart Hata _B	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Kadın							
Sabit	3.697	2.311	-	1.600	.112		
Sürekli öfke	.097	.044	.180	2.220	.028	.507	.202
Öfke Dışta	.260	.070	.331	3.725	.000	.596	.327
Öfke İçte	.120	.046	.177	2.622	.010	.097	.237
Öfke Kontrol	-.202	.055	-.314	-3.656	.000	-.575	-.321
R=.698	R ² =.487	F ₍₁₋₁₁₆₎ =27.509		p=.000			
Erkek							
Sabit	.142	2.341	-	.061	.952		
Sürekli öfke	.164	.074	.266	2.218	.030	.647	.263
Öfke Dışta	.281	.076	.413	3.675	.000	.686	.412
Öfke İçte	.080	.084	.093	.968	.337	.404	.118
Öfke Kontrol	-.084	.060	-.140	1.411	.163	-.458	-.171
R=.747	R ² =.558	F ₍₁₋₆₆₎ =20.809		p=.000			
Genel							
Sabit	1.901	1.567	-	1.213	.227		
Sürekli öfke	.114	.037	.202	3.057	.003	.562	.218
Öfke Dışta	.284	.048	.387	5.893	.000	.637	.395
Öfke İçte	.109	.039	.147	2.820	.005	.212	.201
Öfke Kontrol	-.143	.039	-.230	-3.673	.000	-.520	-.259
R=.715	R ² =.511	F ₍₁₋₁₈₂₎ = 49.13		p=.000			

çalışmadan elde edilen iç tutarlılık değerleri karşılaştırılabilecek şekilde sunulmuştur.

İçerik Ölçeklerinin araştırma çerçevesinde değerlendirilen diğer bir psikometrik özelliği de ölçüt geçerlidir. Araştırma sonuçları, MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeğinden alınan puanlar yükseldikçe kişinin depresyon belirtilerinin şiddetinin arttığına, puanlar düştükçe depresyon belirtilerinin şiddetinin azaldığına işaret etmektedir. Bulgular, BDE'nin Kaygı ve Öfke İçerik ölçeğiyle de anlamlı bir ilişkisi olduğuna işaret etmiştir. Kaygının ve depresif duygu durumun eş zamanlı ortaya çıkma sıklığı göz önünde bulundurulduğunda, BDE ile MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeği arasında orta düzeyde bir ilişkinin gözlenmesi anlaşılabilir gözükmektedir. BDE ile MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeği arasında anlamlı ama zayıf bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Gelecekte, özellikle depresif hastalar ile öfke kontrol güçlüğü çeken hastaların karşılaştırıldığı klinik örneklemeler üzerinde yapılacak olan araştırmaların, MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeğinin depresif

duygu durumuyla olan ilişkisinin niteliğini ve düzeyini daha iyi açıklayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma sonucu elde edilen MMPI-2 Depresyon ölçeğinin depresif duygu durumun iyi bir yordayıcısı olabileceği yönündeki bulgular, farklı kriter ölçeklerini temel alan çalışmaların sonuçlarıyla da desteklenmektedir. Butcher ve arkadaşları (1990), MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeğinin Win-nigs Depresyon Ölçeğiyle erkekler için .89 ve kadınlar için .91; MMPI-2 Depresyon Klinik Ölçeği ile erkekler için .52 ve kadınlar için .63 korelasyon belirlemişlerdir. Daha yakın zamanlı araştırmalar MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeğinin ayırıcı tanı içinde yararlı bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir (Ben-Porath ve ark. 1991).

Araştırma sonuçlarına dayanarak MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeğinden elde edilen puanlar yükseldikçe kişinin öfkesinin şiddetinin arttığı ve öfkesini dışa vurma ihtimalinin yükseldiği söylenebilir. Aynı zamanda, yüksek puanlar alan kişilerin öfkelerini kontrol etmekte güçlük-

ler yaşadığı kabul edilebilir. Analiz sonuçları, MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeğinin kişinin öfkesini içe atma eğilimini yansıtmadığını göstermiştir. Buna karşın, kişinin öfkesini içe atma eğiliminin düşük düzeyde de olsa MMPI-2 Depresyon İçerik Ölçeği ile anlamlı bir ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, depresyon ve öfke ifadelerini bastırma eğilimi arasında kişilerin ölçeklerden aldıkları puanlara yansıyan bir ilişki olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. BDE ve MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeği arasında da benzer bir ilişkinin gözlenmiş olması bu görüşü destekler niteliktedir. Ancak, bu varsayımın psikiyatrik örneklem üzerinde çalışılması gerekmektedir. Önceki çalışmalar MMPI-2 Öfke İçerik Ölçeğinin Wiggins Düşmanlık ölçeğiyle yüksek bir ilişkiye sahip olduğuna işaret etmektedir (erkekler için $r=.79$ ve kadınlar için $r=.80$) (Butcher ve ark. 1990). MMPI-2 İçerik Ölçeği üzerinde yapılan yeni çalışmalar, ölçeğin dışarıya yöneltilmiş saldırganlık eğilimleri için doğrudan ölçüm olanağı (Kawachi ve ark. 1996, Schill ve Wang 1990, Strassberg ve Russell 2000) ve hastaların inhibisyona dayanan kontrol becerilerinin düzeyinin belirlenebilmesi için dolaylı bir ölçüm olanağı sağladığını göstermiştir (Elliott ve ark. 2000b, Goldstein ve ark. 2005).

Bu çalışma çerçevesinde elde edilen bulgular, MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeğinin hem somatik hem de subjektif kaygıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Ancak, regresyon analizleri ölçeğin büyük oranda kişinin yaşadığı subjektif kaygıyı ölçme eğiliminde olduğunu yansıtmaktadır. Butcher ve arkadaşları (1990) çalışmalarında MMPI-2 Kaygı İçerik ölçeği ile Welsh Kaygı ölçeği arasında kadınlar için .80, erkekler için .84; MMPI-2 Kaygı İçerik Ölçeği ile MMPI Psikastenik Klinik Ölçeği arasında erkekler için .80, kadınlar için .83 korelasyon belirlenmiştir. Daha yakın zamanlı çalışmalar, Depresyon ve Kaygı İçerik ölçeklerinin ayakta takip edilen hastalar için terapistler

tarafından doldurulan belirti değerlendirme ölçekleriyle (Barthlow ve ark. 1999), serviste yatan hastalar için (Archer ve ark. 1996) ve normal örneklem için (Ben-Porath ve ark. 1993) kendini değerlendirme ölçekleri aracılığıyla elde edilen dış kriter puanlarıyla ilişkilerinin yüksek olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın en önemli sınırlılığı ölçümlerin normal örneklemden alınmış olmasıdır. Bu durum bulguların psikiyatrik hastalara genellemesinde güçlükler oluşturabilir. Ancak, MMPI-1'in norm grubunun çoğunluğunun, %54.66'nın üniversite öğrencisi genç yetişkinler oluşturulduğu göz önünde bulundurulduğunda, MMPI-2 içinde normal örneklem üzerinde yapılan çalışmaların klinik çalışmalar için değerli bir zemin oluşturabileceği öngörülebilir. Bu sorun giderilmesi için araştırma bulgularının hasta örneklemini üzerinde yapılacak çalışmalarla desteklenmesi planlanmaktadır.

Araştırmanın diğer bir sınırlılığı da analiz ve değerlendirmelerin ham puanlar üzerinden yapılmış olmasıdır. Analizlerin ham puanlar üzerinden yapılmış olması, katılımcının farklı içerik ölçeklerinden aldığı puanları birbiriyle karşılaştırmayı engellemektedir. Bu tür analizler için standart puanlara gereksinim duyulmaktadır. Bu çalışmada ham puanların kullanılmasının nedeni MMPI-2 el kitapçığının henüz yayınlanmamış olmasıdır. Bu nedenle, ölçeklerin kendi aralarındaki karşılaştırmaların izleyen çalışmalarda yapılabileceği düşünülmüştür. Ayrıca, MMPI-2'nin diğer içerik ölçeklerinin de sağlayabilecekleri katkılar göz önünde bulundurularak yakın zamanda çalışılmaya başlanmasında büyük yarar olduğu düşünülmektedir. Bu tür görgül çalışmaların MMPI-2 içerik değerlendirmelerinin uygulama ve araştırma alanında yaygınlaşmasına yardımcı olacağı öngörülebilir.

KAYNAKLAR

Archer RP, Aiduk R, Griffin R, Elkins DE (1996) Incremental validity of the MMPI-2 content scales in a psychiatric sample. *Assessment*, 3: 79-90.

Barthlow DL, Graham JR, Ben-Porath YS, McNulty JL (1999) Incremental validity of the MMPI-2 content scales in an outpatient mental health setting. *Psychological Assessment*, 11: 39-47.

Ben-Porath YS, Butcher JN, Graham JR (1991) Contribution of the MMPI-2 content scales to the differential diagnosis of schizophrenia and major depression. *Psychological Assessment*. *J Consult Clin Psychol*, 3: 634-640.

Ben-Porath YS, McCully E, Almagor M (1993) Incremental validity of the MMPI-2 content scales in the assessment of personality and psychopathology by self-report. *J Pers Assess*, 61: 557-575.

Bozkurt S (2001) Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri-2'nin

Geçerlik, Klinik ve İçerik Ölçeklerinin Test Tekrar Test Güvenirliliği ve Depresyon ve Anksiyete İçerik Ölçeklerinin Ölçütü Bağlantılı Geçerliliği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*; Ankara Üniversitesi, Ankara.

Butcher JN, Graham JR, Williams CL, Ben-Porath YS (1990) *Development and Use of the MMPI-2 Content Scales*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Clark ME (1996) MMPI-2 negative treatment indicators content and content component scales: clinical correlates and outcome prediction for men with chronic pain *psychological Assessment*, 8,1: 32-38.

Comrey AL (1957a) A factor analysis of items on the MMPI depression scale. *Educational and Psychological Measurement*, 17: 578-585.

Demir B, Batur S, Mercan S, Uluğ B (2002) Erken ve geç başlangıçlı alkol bağımlılığı tiplerinde yürütücü işlevler ve kişilik özellikleri. *Psikoloji Dergisi*, 49: 63-76.

- Demir B, Uluğ B, Batur S, Mercan S (2002) Alkol bağımlılarında MMPI-2 bağımlılık alt ölçeklerinin psikometrik özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13:265-272.
- Elliott R, Rubinsztein JS, Sahakian BJ, Dolan RJ (2000b) Selective attention to emotional stimuli in a verbal go/no-go task: an fMRI study. *NeuroReport* 11: 1739-1744.
- Erol N (1982) Ülkemizde psikiyatrik hastalarda Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterinin geçerlik araştırması. Doktora Tezi. AÜ. DTCF Psikoloji Kürsüsü.
- Goldstein ARZ, Alia-Kleina N, Leskovjana AC, Fowlera JS, Wanga GJ, Gurb RC, Hitzemann CR, Volkowa ND (2005) Anger and depression in cocaine addiction: association with the orbitofrontal cortex. *Psychiatry Res*, 138: 13-22.
- Graham JR (1993) MMPI-2 Assessing Personality and Psychopathology. New York, Oxford University Press.
- Graham JR, Schroeder HE, Lilly RS (1971) Factor analysis of items on the social introversion and Masculinity-Femininity scales of the MMPI. *J Clin Psychol*, 27: 367-370.
- Harris R, Lingoes J (1955) Subscales for the Minnesota Multiphasic Personality Inventory. Mimeographed materials The Langley Porter Clinic.
- Harris R, Lingoes J (1968) Subscales for the Minnesota Multiphasic Personality Inventory. Mimeographed materials The Langley Porter Clinic.
- Hathaway SR, McKinley JC (1940) A Multiphasic personality schedule (Minnesota): I. Construction of the Schedule. *J Psychol*, 10: 249-254.
- Hisli N (1988) Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 22: 118-122.
- Hisli N (1989) Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliği güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 23: 3-13.
- Kawachi I, Sparrow D, Spiro A, Vokonas P, Weiss ST (1996) A prospective study of anger and coronary heart disease. The Normative Aging Study. *Circulation*, 94: 2090-2095.
- Özer AK (1994) Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ve Öfke İfade Tarzı (Öfke-Tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31: 26-35.
- Savaşır I (1981) Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri-Elkitabı (Türk Standardizasyonu). Sevinç Matbaası, Ankara.
- Savaşır I, Şahin NH (1997) Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara.
- Savaşır I, Çulha M (1996) Development of the MMPI-2 in Turkey. International Adaptations of the MMPI-2, 1. Baskı, JN Butcher (Ed), Minneapolis, London. University of Minnesota Press.
- Schill T, Wang S (1990) Correlates of the MMPI-2 anger content scale. *Psychol Rep*, 67: 800-802.
- Schinka JA, LaLone L, Grene RL (1998) Effects of psychopathology and demographic characteristics on MMPI-2 scale scores. *J Pers Assess*, 70: 197-211.
- Scheibe S, Bagby RB, Miller LS, Dorian BJ (2001) Assessing posttraumatic stress disorder with the MMPI-2 in a sample of workplace accident victims. *Psychological Assessment*, 13, 3: 369-374.
- Strassberg DS, Russell SW (2000) MMPI-2 content scale validity within a sample of chronic pain patients. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 22: 47-60.
- Ulusoy M (1993) Beck Anksiyete Eenvanteri: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi. İstanbul.
- Yıldırım AS, Çelik M, Kabakçı E, Uluşahin A (2005) Bipolar bozukluğu olan hastaların birinci derece akrabalarında psikopatoloji ve kişilik örüntüleri *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(4): 229-236.
- Wiggins JS (1969) Content dimentions in the MMPI. *Research Developments and Clinical Applications*. Butcher JN (Ed.) New York, McGraw-Hill s. 127-180.